

מורה נבוכים ל'גיל הזהב'

עדה הרצברג

לא רק לגיל הזהב –
מדריך אישי וקבוצתי
הוצאת 'שלוש', 2015.

על מה ולמה ספר כזה

כמה דברים על הספר לא רק לגיל הזהב – מדריך למידה אישי וקבוצתי.
רבים מאתנו כבר גונבו לאוזניהם סיפורים פחות או יותר מבדחים, שמהם עולות דמויות נוגות למדי של מבוגרים נבוכים מול מכשירים חדשים, כשהם מתקשים להפעיל אותם – כהלכה. בכמה מן הסיפורים הללו, הן הדמיוניים והן כאלה המתעדים אירועים ממשיים, מדובר במישהו שמתקשה להפסיק צפירות של מכשיר כזה או אחר ו/או במישהו שאיננה מצליחה להפעיל מערכת חדשה של מיוזג אוויר. אולם נחמה בצדה של המציאות הקשה הזאת: צעירי הדור. אכן, קשה מאוד למבוגרים רבים להתחרות בילדים - לפחות בכל מה שנוגע להסתגלות לחידושים. אולם 'לא הביישן לָמַד', ויש גם בימינו צורך במסגרות המפגישות ילדים ומבוגרים לשם עזרה הדדית. כיום ידועים כבר לרבים מונחים כמו 'כיתות ותיקים', שבהן נעשה ניסיון לשיפור האיכות של המפגשים הבין-דוריים. השתתפתי בזמנו באחד מהניסיונות היוזמים הללו שהתרחש בעיר חולון בראשית שנות השבעים (הרצברג, 1974). המשכתי מאז אותה עת להתעניין בכמה מן ההיבטים האישיים והציבוריים שנוגעים לשילובים אפשריים של מבוגרים במערכות חינוכיות המיועדות מעיקרן ללומדים הצעירים במסגרות 'לימוד חובה'. לא פחות מכך עסקתי גם בלימודים הנחשבים לחלק מ'תרבות הפנאי'. רבים מהלימודים הללו מופנים מראש, כך אפשר להסיק, ללומדים המוגדרים כ'זקנים', על שלל מילות ההסוואה והטשטוש הנהוגות בעברית בת זמננו למונח מטריד-מנוחה זה.
וכך, ממש כמו לא מעטים לפני, הגעתי למסקנה שאכן נחוצה עשייה ב'גרונטולוגיה', כלומר בתורה שבה יקושרו זה לזה לקחים ממחקרי הזקנה בגרונטולוגיה וענפי העזר שלה לידע שהצטבר במשך הדורות בפדגוגיה.

עדה הרצברג הייתה מורה ועסקה גם בהכשרה ובהשתלמויות של עובדי הוראה. בעלת תואר מוסמך מהאוניברסיטה העברית. השתתפה בעבודות מחקר שונות.

כישורים נדרשים

ישנו גם פן נוסף, סמוי יותר, שרציתי לפתח תוך כדי כתיבה של ספר שיופנה אל כל מי שמאמינים כי יש ויש בכוחו של חינוך נאות לתרום באופן חיובי למתחנכים, למחנכים ולרבים מהסובבים אותם. כדי לדון בפן סמוי זה, כדאי להיעזר בהצגתן של כמה מה'תגיות' שעשויות לתאר את תכניו - וכוונתי למונחים ידועים כמו 'כישורים'.

ואמנם מתברר כי בתוכניות לימודים רבות שמוצעות למבוגרים יש שפע מגוון ואולי גם מפתה של 'כותרים'. לא תמיד ניכר כי מושקע מאמץ תכנוני ופיקוחי כדי להבטיח שאכן מוצעים גם ללומדים אימונים שעשויים להעניק להם - אם לא שיפור בר קיימא בכישורים שרצויים להם ולסובבים אותם, אז לפחות שמירה נחושה, ככל האפשר, על הקיים.

וכדי להימנע מניסיונות בסגנון של 'תפסת מרובה', החלטתי להתרכז בשלושה כישורים או, ליתר דיוק, 'אבות כישורים', המוכרים לי אישית היטב מתפקידים שונים שכבר מילאתי בעבודת ההוראה וההדרכה. לא היססתי, עם זאת, לרגע להיעזר גם בחבורה ה'רב גילאית' שמקיפה אותי, לשמחתי, גם כיום. אולי לא תמיד הצלחתי להודות די הצורך לכל מי שניסו וגם הצליחו בדרך כלל לסייע לי. כך, למשל, לא אני 'שכתבתי' את הפנייה שמופיעה על עטיפתו האחורית של הספר. בפנייה זו - גם אל מי שיציצו בספר רק במקרה - מובעת התקווה שהם יתפתו 'להפוך דפים' בספר ולהגיע אל הדיון העוסק בכישורים. כמו שניתן להבין מהציטוט הבא:

'...גם אם נהנית מלימודיך וגם אם, למען האמת, לעיתים קרובות לא כל כך נהנית - ספר זה מיועד לך.'

רבים מן היוצאים לגמלאות מבקשים לנצל את זמנם שהתפנה להשלמת השכלה בסיסית שתכלול קריאה רהוטה, כתיבה בהירה ומובנת, תחביר נכון - והכול כדי שיוכלו להביע את דעתם, להתכתב ואולי גם להעלות על הכתב את זיכרונותיהם. אחרים מבקשים ללמוד באופן בסיסי תפעול מחשבים, שימוש במעבדי תמלילים ...

אם גם אתם נמנים עם אלה, או נמנים עם מי שמנחים קבוצות לימוד כאלה - הספר בשבילכם!.

עם זאת, חשוב לי להימנע מלהשלוח את קוראי וגם את עצמי תוך כדי כך, שאכן ספר קטן אחד יכול לתרום את כל מה שנחוץ לחיזוק הדגש על הקניית כישורים בחינוך מבוגרים. נדמה לי כי לא פחות חשוב שייעשה 'בדק בית' שוטף, ומן המסד עד הטפחות, גם במסגרות השונות שמקיפות ומזיינות כיום את חינוך המבוגרים ככזה. חשוב, למשל, שלקחים מעניינים כמו אלה הנמצאים במאמר של שחר רוניק שפורסם במדור קריירה באתר Y-net (בעשרה בנובמבר 2014) יפרו דיונים על מה שמקובל (עדיין?) בחלקים מסוימים של החינוך הגבוה ועל מה שנשקל כתוצאה מכך על ידי הלומדים ועל ידי מועמדים ללימודים בתחומים השונים של החינוך הגבוה. בכך ייפתחו גם יותר סיכויים לכך שתלמידים מבוגרים ילמדו בתואר הראשון ו/או בתארים שהם כעין 'שווי ערך' שלו - משמע, יתרכזו, עד כמה שאפשר, בעיקר ולא בטפל.

ראייה שונה של משמעות החינוך בגיל זה

בהקשר זה אולי מן הראוי להזכיר כי מוכרים לרבים מאתנו ממצאים של סקרים, שמצביעים על כך שלכאורה הולכת ומתרחבת התופעה המתוארת לעתים בביטוי הציורי 'כבולעו – כן פולטו'. בחינוך הגבוה הכוונה לכך שתלמידים משננים חומר לקראת בחינה אבל ממהרים לשכוח את החומר בבואם לעסוק בדברים שקשורים אליו. קביעה כזאת עשויה כנראה לעורר נטיות לביקורת שלילית כלפי החינוך הגבוה בכלל, ובמיוחד כלפי מחלקות או חוגים מסוימים בתוכו. אבל ייתכן כי כאשר מתגלה לתלמידים מבוגרים, ולא פחות מכך אולי למי שאמורים לתרגל אתם את ה'חומר', כי גם החומר הנשכח לכאורה כמו מסייע ומטייב – למשל - את מהירות הקריאה ייתכן ותפתח אצלם גישה חיובית ומכילה יותר הן לעצמם כלומדים והן לחומר הלמידה. במילים אחרות: כאשר הציע לי מי שהציע את הכותרת לספר, אמרתי כי הספר אכן יכול להועיל, לדעתי, גם למי שאינם נמצאים בגיל הזהב. אבל הסיבה העיקרית שבגללה אני מסכימה לכותרת המוצעת היא הקרבה היתרה או סמיכות המקום שנוצרת בה כבדיעבד בין הלמידה ל'זהב'. ואני מקווה שגם במוסדות החינוך הגבוה ילמדו וילמדו במשך הזמן לראות בהקניית כישורים את העיקר שאליו צריכים להפנות את רוב המאמצים!